

УДК 94(52+477):008

І. В. Денисенко

*аспірант кафедри всесвітньої історії
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

**ЯПОНСЬКО-УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА ІНТЕГРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ
ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ У 1995-1996 РОКАХ**

Стаття присвячена аналізу культурної інтеграції між Японією та Україною в рамках подолання проблем наслідків атомних бомбардувань Харосіми і Нагасаки та аварії на Чорнобильській АЕС, а також спільних дій обох народів у вирішенні наведених проблем.

Ключові слова: японсько-українські відносини, чорнобильська проблема, культурна інтеграція.

ЯПОНСКО-УКРАИНСКАЯ КУЛЬТУРНАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ЧЕРЕЗ РЕШЕНИЕ ЧЕРНОБЫЛЬСКОЙ ПРОБЛЕМЫ В 1995-1996 ГОДАХ XX ВЕКА

Статья посвящена анализу культурной интеграции между Японией и Украиной в рамках преодоления проблем последствий атомных бомбардировок Хиросимы и Нагасаки и аварии на Чернобыльской АЭС, а также совместных действий обоих народов в разрешении указанных проблем.

Ключевые слова: японско-украинские отношения, чернобыльская проблема, культурная интеграция.

JAPANESE-UKRAINIAN CULTURAL INTEGRATION THROUGH THE SOLVING OF CHORNOBYL PROBLEM IN 1995-1996 YEARS XX CENTURY

This article is devoted to the analysis of cultural integration between Japan and Ukraine under overcoming problems of atomic bombing of Hiroshima and Nagasaki and Chornobyl disaster and also joint actions in solving these problems. In the article we are analyzing messages of Japanese press, which showed any occasions tied with Chornobyl and had interest in Japanese society. A lot of attention was devoted to integration processes, which are based on similarity between the negative situations which both Japanese and Ukrainian people came through. Article is also analyzing process during the historical stage, which started with establishment of diplomatic relationships between the states in 1992 and finished with full stop of the electric station in 1998. Special attention IS paid to collaborative processes, which became more active after disaster on atomic station Fukushima-1 in 2011. The conclusions were made according to tasks of the article.

Keywords: Japanese-Ukrainian relations, Chornobyl problem, cultural integration.

Постановка проблеми. Проблема культурної інтеграції для країн, що знаходяться далеко одна від одної, часто призводить до відсутності зв'язків, зниження інтересу, послаблення співробітництва. Така ситуація могла мати місце і у відносинах Японії та України, але існування спільних проблем у різних сферах розвитку суспільств дало поштовх до взаємного зближення. Мається на увазі проблема радіаційного забруднення та дії випромінювання на організм людини, оскільки і Японія, і Україна свого часу зіштовхнулися з даною проблемою, тому саме її вирішення стало підґрунтям для розвитку більш тісного міждержавного співробітництва.

Аналіз актуальних досліджень. Історіографія вказаного питання представлена вузьким колом статей, присвячених, подоланню наслідків чорнобильської катастрофи та участю Японії в цьому процесі. Дана проблематика не розглядалася істориками від того часу, що пройшов після найбільшого сплеску інтересу японської преси та наукових публікацій до

чорнобильського питання наприкінці 80-х – 90-х років ХХ ст. Останні публікації присвячені співробітництву Японії та України у справі подолання наслідків аварії на АЕС Фукусіма-1 [9, 10]. Ці статті характеризують кроки урядів обох держав щодо ліквідації радіаційної небезпеки на Японських островах. Проте у зарубіжній і вітчизняній японістиці відсутній аналіз культурного інтеграційного елементу в діяльності японської періодики та інтересу громадськості до проблеми радіаційної небезпеки та шляхів її подолання на основі українського досвіду. Джерельна база публікації представлена матеріалами Міжагалузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України [2; 3; 4], фонди ЗУ, (справи 23, 37), фонд 6, справа 6454.

Метою статті є виявлення і аналіз культурних зв'язків, які виникли і сформувалися у другій половині 90-х років ХХ ст. внаслідок підвищення інтересу японської преси та громадськості до проблеми діяльності Чорнобильської АЕС.

Виклад основного матеріалу. Такий значний інтерес до проблеми радіаційного

забруднення пояснюється тим, що Японія наприкінці Другої світової війни зазнала бомбардування атомними бомбами міст Хіросіма 6 серпня 1945 та Нагасакі 9 серпня 1945, і населення цієї країни на власному досвіді відчуло усі наслідки радіаційної небезпеки [8, с. 74].

Після трагічних подій 26 квітня 1986 року – аварії на Чорнобильській АЕС – саме японська сторона стала першою, що допомагала у ліквідації наслідків аварії та особливо, реабілітації українських ліквідаторів, враховуючи найбільший досвід у лікуванні променевої хвороби та дезактивації місцевості [6]. Саме тоді почалася хвиля зближення між японським та українським народами. Після набуття Україною незалежності, а особливо, після встановлення дипломатичних відносин між двома державами у 1992 році, з'явилася можливість досліджувати цей процес у історичному плані. Найбільш активний період обговорення проблеми Чорнобильської АЕС почався у 1994 році, а завершився із закриттям електростанції 11 грудня 1998 року [7, с. 26].

Будь-яка інформація українських інформаційних агентств, що свідчила про наміри покращити ситуацію, сприймалася з ентузіазмом та захопленням японськими політиками та населенням. Про це свідчать огляди преси посольства України в Японії, які регулярно надсилалися до Міністерства закордонних справ України.

Японська сторона доклала значних зусиль для того, щоб Чорнобильська АЕС була закрыта якомога швидше, але враховувала необхідність збереження енергетичної незалежності України і забезпечення нормального функціонування промисловості, на яку зупинка електростанції могла б вплинути вкрай негативно [2, арк. 33]. Як правило, статті, що стосувалися цієї проблеми, з'являлися в японській пресі у дні, близькі до річниці трагедії. Зокрема, у випуску газети «The Daily Yomiuri» від 26 квітня 1994 року йшлося про перспективи закриття електростанції та допомогу, яка надавалася постраждалому хлопчику у клініці університету м. Хіросіма. «В рамках міжнародної програми обміну, –

інформує газета, – на запрошення японської сторони в Хіросімі перебуватимуть троє українських лікарів. Вони обміняються досвідом зі своїми японськими колегами щодо лікування хвороб, які викликає радіаційне випромінювання» [2, арк. 39].

Японську сторону, крім екологічних і соціальних проблем, пов'язаних з аварією на електростанції, хвилювало також встановлення захисної споруди над зруйнованим четвертим енергоблоком Чорнобильської АЕС [5]. Розуміючи глобальність проблеми, Японія не забувала про фінансову сторону і сприяла якнайшвидшому прийняттю програми «Укриття», а також як член «Великої Сімки» впливала на партнерів клубу розвинених країн з метою отримання Україною фінансової допомоги на реалізацію проекту побудови нових електростанцій, задля компенсації дефіциту електроенергії [2, арк. 53].

На протязі 1995 року будь-який крок української сторони щодо закриття Чорнобильської АЕС сприймався з надзвичайним ентузіазмом, що знаходило відображення в японській пресі. Зокрема, повідомлялося про виділення 838 млн. дол. у вигляді державної допомоги та кредитів з боку «Великої Сімки», Європейського Союзу та США. Разом з тим, журналісти негативно оцінювали дії української сторони щодо створення кошторису для фінансування заходів із комплексної ліквідації багатопланових наслідків катастрофи [2, арк. 61]. Аналізуючи дану публікацію «Коментарі про останні події навколо Чорнобильської АЕС», варто зазначити, що громадськість Японії була задоволена кроками урядів усіх країн, залучених до процесу подолання наслідків аварії, а також зацікавлена у подібній діяльності на території України.

Значне занепокоєння викликало повідомлення у «Джапан таймс» від 2 червня 1995 року, за авторством головного редактора Огасавара Тошіякі, в якому йшлося про витік води для охолодження на третьому реакторі електростанції, що, на думку агентства УНІАН, не призвело до радіоактивних викидів, але ще раз

підтвердило необхідність її закриття. Крім того, зазначено, що подібно до Хіросіми і Нагасакі у післявоєнні роки, лікарі спостерігають значне підвищення кількості захворювань на рак щитовидної залози в українських дітей. Дане повідомлення посиляється на доповідь Британського королівського фонду ракових досліджень, оприлюдненого незадовго до публікації [2, арк. 65].

Японську громадськість турбувала також проблема постраждалих від аварії, що кількісно оцінювалася у 3 млн. осіб, серед яких 600 тис. дітей, які зазнали різного ступеню радіоактивного випромінювання і таким чином наражаються на певну небезпеку. «Через дев'ять років після пожежі на ЧАЕС, – говориться у статті, – стає дедалі незаперечним факт багатократного зростання захворювань тих територій України, які опинилися у зоні радіоактивного забруднення після чорнобильської катастрофи. Разом з тим, у Білорусі та Росії населення у групі ризику захворювань становить 2 і 3 млн. осіб відповідно» [2, арк. 75]. Як свідчить дана публікація, «чорнобильська проблема» значною мірою хвилювала японське суспільство, враховуючи власний негативний досвід у галузі радіаційного забруднення та наслідки його подолання [12].

На протязі усього 1995 року статті, присвячені проблемам Чорнобиля, з'являлися регулярно і часто ставали центровими випусками у найбільших японських газетах, таких як «Japan Times» та ряд менш популярних виданнях.

Культурне співробітництво підтримувалося обома країнами і в плані обміну історичним досвідом. Зокрема, як повідомляє «Daily Yomiuri» 21 липня 1995 року, велике значення для зближення японського та українського народу мала виставка, присвячена 50-річчю трагедії Хіросіми і Нагасакі, яка відбулася у Києві. Виставку організовано спільними зусиллями українського громадського об'єднання «Федерація Київ – Чорнобиль» та японського товариства імені доктора Жюно з м. Фучу, префектури Хіросіма [9,

с. 17]. Пропозиція щодо проведення заходу саме в Києві, – підкреслюється в статті, – була висловлена Іриною Івасенко, колишньою співробітницею Чорнобильської АЕС, яка очолила Федерацію після відвідання нею в березні 1994 року меморіального музею миру в Хіросімі. Як повідомлялося в газеті, український народ, який постраждав від Чорнобильської аварії, має знати правду про катастрофу, яка сталася в Хіросімі та Нагасакі п'ятдесят років тому [2, арк. 95]. Саме першість Києва у прийнятті виставки свідчить про близькість обох народів і наголошує на необхідності подальшої співпраці.

Задля активізації співробітництва 24 січня 1996 року у Токіо проводилася 7-а Координаційна нарада з питань подальшого здійснення Міжнародних програм оцінки наслідків впливу Чорнобильської аварії на здоров'я людей, започаткована Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) [1, с. 133]. У цій нараді взяв участь тогочасний посол України в Японії Михайло Дашкевич. Він привернув увагу до соціально-економічних і фінансових проблем та заявив про зацікавленість української сторони брати участь у комунікаційних проектах, здійснюваних у регіонах, що постраждали від наслідків аварії, спільними зусиллями ВООЗ і Міжнародного союзу електрозв'язку при сприянні японських неурядових організацій і низки провідних корпорацій та отримувати технічну допомогу при реалізації відповідних проектів [3, арк. 1].

До неурядових організацій належить Чорнобильський дитячий фонд, створений у квітні 1991 року в Японії, діяльність якого спрямована на гуманітарну допомогу, закупівлю ліків від раку, дієтичної їжі та молока для малюків. На протязі п'яти років фондом було оздоровлено 350 дітей за рахунок японських корпорацій і благодійних концертів [3, арк. 2].

Значної уваги набули заходи з нагоди десятої річниці чорнобильської катастрофи. 12 квітня 1996 року у Токійському виставковому центрі «Коніка

Плаза» відкрилася фотовиставка «Чорнобиль і радіоактивне забруднення на Землі», крім того, 26 квітня відбувся «Круглий стіл» і прес-конференція. В рамках заходів, що проходили в Японії на телевізійному каналі «Асахі-ТБ», було проведено демонстрацію двохсерійного документального фільму «Дзвони Чорнобиля: 10 років після аварії», який ознайомив японських глядачів із реальними масштабами трагедії, викликані Чорнобильською аварією. Відеоматеріали ілюстрували зміни в українському суспільстві, значну увагу було приділено особистісному аспекту трагедії. По завершенню демонстрації фільму ведучі програми «Асахі-ТБ» звернулися до глядачів із закликом внести благодійні пожертвування у фонд допомоги постраждалим від аварії, при цьому були оголошені відповідні рахунки. За інформацією керівників телекомпанії «Асахі-ТБ», фільм подивилося близько 15 млн. телеглядачів [3, арк. 12].

Новий етап розвитку двосторонніх відносин почався з появою проблеми аварії на японській АЕС Фукусіма-1, на ліквідацію наслідків якої першим відгукнувся уряд України [10]. Саме Україна стала першою державою, яка відправила своїх фахівців до Японії на залик про допомогу. Дана проблематика вивчається українськими та японськими політологами та журналістами [11]. Спільна робота обумовлена угодою між урядами обох держав, у якій йдеться про обмін досвідом, інформацією, фахівцями та створення спільного комітету

радіаційної безпеки та ліквідації наслідків аварій на АЕС [4, с. 3].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи проаналізований матеріал, слід зауважити, що японське суспільство надзвичайно уважно слідкувало за розвитком вирішення Чорнобильської проблеми, оскільки вона поріднювала українців з японцями, що пережили атомне бомбардування у 1945 році. Незважаючи на односторонність висвітлення подій, які відбувалися в Україні, японською пресою, слід зазначити, що такі спеціалізовані статті в пресі викликали інтерес до України в цілому у японському суспільстві. Всі публікації мали на меті покращити імідж України серед японців і зробити її привабливішою для туристів. Загалом слід зробити висновок про те, що проблема впливу радіації на населення та територію держави стала фактором зближення таких далеких націй, як японці та українці, та досі слугує своєрідною «візиткою» України для тих японців, чий знання про нашу державу обмежені. Завдяки матеріалам японської преси українці сприймалися японцями як «свій», братський народ, який мусив долати ідентичні проблеми в екологічній, соціально-економічній, науковій і культурній сферах. Перспективами подальших досліджень слід назвати аналіз публікацій японської та української преси, які стосуватимуться проблеми радіаційної безпеки та елементів культурної інтеграції між державами у даній галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська Н. П. Суспільний вимір Чорнобильської катастрофи / Н. П. Барановська // Український історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 129–144.
2. Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України. Ф. 3У, Посольство України в Японії. 1994 р. Оп. 209, Спр. 23. Огляди преси та інші інформаційні матеріали, отримані від закордонних установ України, 1995 р. Арк. 33-95
3. Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України. Ф. 3У, Посольство України в Японії. 1995 р. Оп. 209, Спр. 37. Засоби масової інформації, 1996 р. Арк 1-12.
4. Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України. Ф. 6, Міжнародні

договори. 2012 р. Оп. 209. Спр. 6454. Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення післяаварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях. 8 арк.

5. Екологічні, медико-соціальні та гуманітарні наслідки аварії на Чорнобильській АЕС в оцінках міжнародної спільноти: висновки для України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/2.htm>. Доступ – 10.10.2015.

6. Заголовки японських газет во времена аварии в Чернобыле [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://newsland.com/news/detail/id/656187>. Доступ – 10.10.2015.

7. Ралдугіна Т.А. Чорнобиль : факти і документи / Т. А. Ралдугіна // Український історичний журнал. – 1996. – № 3. – С. 24–28.

8. Саєнко Ю. Постчорнобильський соціум : ризики та шанси виживання / Ю. Саєнко // Сучасність. – 2006. – № 44. – С. 69–86.

9. Солошенко Н.В. Чорнобильська проблема у міжнародному вимірі / Віче. – 2011. – №7. – С. 17-18.

10. Співробітництво Фукусіма – Чорнобиль [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uajc.kpi.ua/uk/zakhodi/vidbulosya/7814->

spivrobotnistvo-fukusima-chornobil.html. Доступ – 10.10.2015.

11. Українсько-японське співробітництво по лінії Чорнобиль-Фукусіма. Стан та перспективи розвитку. Аналітична записка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1042>. Доступ – 10.10.2015.

12. Чорнобиль — індикатор людяності і совісті [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/HEALTH/chornobil_indikator_lyudyanosti_i_sovisti.html. Доступ – 10.10.2015.
